

Povijesni prilozi, sv. 21, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2001., 312 str.

U *Povijesnim prilogima* 21 objavljeno je jedanaest znanstvenih radova i stručnih članaka, intervju, te jedanaest ocjena i prikaza stručnih knjiga, časopisa i zbornika.

U članku *Patrimony of St. Peter in Dalmatia* (9-28) Ante Škegro rasvjetljuje problem patrimonija sv. Petra u Dalmaciji. U korespondenciji papâ, Vigilija (537.-555.) i Grgura I. Velikog (590.-604.), spominje se papinski dalmatinski patrimonij. Upravitelji papinskoga dalmatinskog patrimonija (*rectores*) osim što su izravni papini činovnici, bili su i njegovi predstavnici u salonitanskoj odnosno dalmatinskoj Crkvi. Unatoč činjenici da su bili u nižim crkvenim redovima, kao papini opunomoćenici imali su izrazito velike ovlasti nad dalmatinskim klerom. Iako nije moguće locirati sjedište, autor daje moguće odgovore, dočim vrijeme nastanka i utruća patrimonija autor nije na osnovi dostupnih vrela mogao utvrditi. Ne isključuje činjenicu da je papa došao u posjed tih područja darivanjem.

Rad autorica Tatjane Buklijaš i Lovorke Čoralić *Četiri oporuke zadarskih liječnika iz prve polovice 17. stoljeća* (29-43) na temelju triju oporuka te kodicila i inventara zadarskih liječnika (doneseni u cijelosti) prinos je poznavanju općega društvenog i profesionalnog statusa zadarskih liječnika u 17. stoljeću. Građa, iako nepotpuna, omogućuje da više saznamo o četvrtima u kojima su živjeli, o obavljanju profesionalne djelatnosti, o njihovu gospodarskom položaju, vezama koje su održavali u domovini, te o rodbinskim, prijateljskim i drugim odnosima koje su zasnivali u svome novom prebivalištu.

Ante Nazor u radu *Poljičani u Morejskom ratu 1684.-1699.* (45-70), imajući na umu važnost svakoga, pa i relativno maloga prostora kakav su bila Poljica (oko 250 km²), analizirao je sudjelovanje Poljičana u Morejskom ratu. Posebnu pažnju autor je posvetio utjecaju njihova sudjelovanja na ishod ratnih operacija u srednjoj Dalmaciji (geostrateška važnost Poljica, broj vojno sposobnih Poljičana i njihova borbena vrijednost).

Kostajnica u protuturskoj obrani Hrvatskog Kraljevstva (71-97) naslov je rada Milana Kruheka u kojemu razjašnjava ulogu Kostajnice kao strateške točke u zaustavljanju osmanlijskog prodora. Nadalje, možemo vidjeti u kakvom je stanju Kostajnica tijekom više od 130 godina turske vlasti, te što se s njom i okolnim krajem događa tijekom i nakon oslobođenja.

U radu *Toponimija Našičkog vlastelinstva prema izvorima iz prve četvrtine 18. stoljeća* (99-120) Milan Vrbanus je na temelju popisa posjeda pokušao ustanoviti granice našičkoga vlastelinstva u prvoj četvrtini 18. stoljeća. Toponime iz arhivske građe pokušavao je naći na topografskoj karti mjerila 1:25 000. U slučaju kad određeni broj toponima nije mogao naći na karti, autor je pokušao rekonstruirati njihovu lokaciju na temelju teksta u arhivskom gradivu te sličnih preživjelih toponima.

U radu Slavena Bertoše *Obrti i neka ostala zanimanja u Puli od 17. do 19. stoljeća* (121-160) možemo više saznati o obrtima i ostalim zanimanjima u Puli tijekom dvjestogodišnjeg razdoblja (od početka 17. do početka 19. stoljeća). Iako su izvori oskudni, autor je iz njih crpio dragocjene podatke. Bertoša je također pokazao kako su obrti u Puli bili vrlo raznoliki i brojni, a isto se može zaključiti i za ostala zanimanja.

Vesna Vučevac Bajt i Gordana Gregurić Gračner u radu *Životinje kao heraldički element u grbovima plemstva u Slavoniji od 1700.-1918. godine* (161-170) istražile su grbove plemićkih obitelji Virovitičke, Požeške i Srijemske županije. Mnoge obitelji imale su prikaze životinja ili njihovih dijelova u svojim grbovima. Neke od prikazanih životinja imaju prirodno stanište u Slavoniji, dok veći na prikazanih životinja na grbovima ima religiozno i mitsko obilježje.

Kako se od prošlog broja *Povijesnih priloga* krenulo sa sustavnim prevodenjem dijela objavljenih radova na engleski jezik, tako se i u ovom broju nastavilo s tom praksom. Alexander Buczynski u radu *The development of sericulture and the production of silk in Croatia (171-181)* analizirao je gospodarsku granu Hrvatskog Kraljevstva koja je uživala posebnu podršku bečkog dvora – uzgoj dudovog svilca. U skladu s merkantilističkim razmišljanjima toga doba, proizvodnja sirove svile bila je važan oblik spajanja jeftine proizvodnje sa skupom prodajom u svrhu maksimiziranja profita i poboljšavanja trgovinske bilance. Svilarstvo je zanimljivo promatrati i kao specifičan fenomen Vojne krajine u smislu poticanja gospodarskog rasta, s obzirom na to da svila nije bila proizvedena za potrebe pučanstva koje je nastavalo Vojnu krajinu već je bila namijenjena izvozu u druge dijelove Monarhije.

Tekst Jelice Leščić *Povijest Knjižnice Hrvatske (ondašnje Jugoslavenske) akademije znanosti i umjetnosti 1867.-1918.* (183-219) prerađeni je izvadak iz istoimenoga magistarskog rada obranjenog na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1998. godine. Stoljećima se na tlu Hrvatske stvaralo i prikupljalo kulturno blago, kao potvrda postojanja i razvitka hrvatskog naroda kao dijela Europe. Pokretači osnivanja Akademije uvidjeli su važnost književne pisane riječi. Iako onodobni velikani nisu imali dovoljno snage učiniti iskorak prema samostalnosti države, nacije, kulture, HAZU je imala važnu ulogu u razvitku kulture, a bogata zbirka knjiga sabrana u njezinoj Knjižnici trajno je svjedočanstvo nacionalne kulturne povijesti. Zbog raznih faktora su dometi rada Knjižnice ipak ostali ograničeni, ali njezino najveće postignuće bio je prikupljen vrlo vrijedan fond i danas pohranjen u Knjižnici.

U radu *Dobila je kulike su roditelji davali, ni po zakonu!* (221-246) Suzana Leček razmatra na koji su način šire društvene, gospodarske i pravne promjene utjecale na seljačku obitelj. Mogućnost primjene odredbi građanskog zakona prema kojima je žena mogla naslijediti zemlju, te jačanje gospodarske uloge žena, a katkad i veće sposobnosti od muža za trgovinu i zastupanje u javnim poslovima, ojačavalo je status žene iako se to još u mentalitetu ili javnom iskazivanju nije očitovalo.

Ante Škegro u radu *Javni natpisi dviju mramornih ploča iz grčkog grada Tanaisa na ušću Dona u Azovsko more (253-272)* analizira dva javna natpisa s ulomaka dviju mramornih ploča pronađenih 1853. godine u nekadašnjemu grčkom naselju Tanaisu, koje se nalazilo na krajnjem sjeveroistoku Azovskog mora, odnosno na ušću rijeke Don. Ispravlja uvriježeno mišljenje da su to nadgrobni spomenici te prihvata sud Radoslava Katičića da su osobna imena trojice muškaraca s tih natpisa, a koja su vrlo slična hrvatskom narodnom imenu, najvjerojatnije mogla biti i ime naroda koji je tijekom druge polovine drugog i prve polovine trećeg stoljeća nakon Krista živio na sjevernomorskim prostorima.

Ostatak *Povijesnih priloga* sadrži intervju s dr. Johnom Hendersonom, profesorom Sveučilišta u Cambridgeu (247-252), te ocjene i prikaze sljedećih stručnih knjiga, časopisa i zbornika (183-296): *Andrija pok. Petra iz Cantua (Andreas condam Petri de Canturio)*, Bilježnički zapisi 1353-1355., sv. I., Državni arhiv u Zadru (Spisi zadarskih bilježnika, 4), Zadar, 2001.; Nevenka Bezić – Božanić, *Juditi i dvori*, Split, 2001.; Lovorka Čoralić, *U gradu Svetoga Marka. Povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, Zagreb, 2001.; Igor Karaman, *Hrvatska na pragu modernizacije (1750.-1918.)*, Zagreb, 2000.; Mirko Marković, *Hrvatski gradovi na starim planovima i vedutama*, Zagreb, 2001.; Grga Novak, *Prošlost Dalmacije*, Zagreb, 2001.; Hrvoje Petrić, *Općina i župa Drnje*. Drnje – Koprivnica, 2000.; Eugen Pusić, Stjepko Vranjican i dr. ur., *Nikola Škrlec Lomnički 1729-1799*, sv. 3., Zagreb, 2001.; Jakov Stipišić, *Inventar dobara Mihovila suknara pokojnog Petra iz godine 1385.*, Zadar, 2000.; *Zbornik o Pavlu Posiloviću*,

Zbornik radova sa znanstvenog skupa "Pavao Posilović i šibensko-skradinski kraj u njegovo doba", Skradin – Visovac, 27.-28. listopada 2000., Šibenik – Zagreb, 2001. Na kraju časopisa sadržan je kraći prilog Roberta Holjevca *Husitizam – kratki povijesno-teološko-ekleziološki pregled s posebnim osvrtom na viđenje Ivana Stojkovića* (293-296).

Ivan Matić

Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, sv. 32-33, Zagreb 1999.-2000., 520 str.

U izdanju Zavoda za hrvatsku povijest FF u Zagrebu tiskan je novi broj *Radova* za godine 1999. i 2000. Budući da se radi o dvobroju, u *Radovima* je tiskan veliki broj znanstvenih radova i prikaza s različitih područja povijesne znanosti. Svezak je podijeljen u nekoliko osnovnih cjelina naslovljenih: *Rasprave i članci* (9-199), *Metodologija historije* (203-220), *Okrugli stol o Stjepanu Radiću* (223-320), *"Triplex Confinium"* (323-419), *O povijesti Bosne i Hercegovine* (423-457), *Diskusija* (461-472), *U povodu izlaska zbornika Mirjane Gross*, Zagreb, 1999. (475-487), *Bibliografija* (491-498), te *Recenzije* i prikazi knjiga, časopisa i zbornika (501-519).

Unutar prve cjeline, *Rasprave i članci*, objelodanjeno je deset radova. U prvom radu *Položaj žena kod Huna prema izvješću člana bizantskog poslanstva* (god. 448/449.) Vesna Lalošević proučava položaj žene u Huna na temelju bizantskih izvora iz 5. stoljeća. Mladen Tomorad u radu *Priskove vijesti o Maksiminovoj diplomatskoj misiji 448. (449.) na Atilin dvor* govori o Hunima u Panonskoj nizini, posebice u vrijeme Atila, a najveći dio rada posvećuje tumačenju Priska Govornika o misiji bizantskog diplomata Maksimina na Atilinu dvoru sredinom 5. stoljeća. Hrvoje Gračanin u radu *Zapadnorimsko poslanstvo na Atilin dvor godine 449.* razmatra tijek diplomatskog susreta istočnorimskog i zapadnorimskog poslanstva prilikom boravka na Atilinu dvoru, a za što podatke donosi Prisk iz Panija. U radu *Hrvati u mletačkim strukovnim udrugama* Lovorka Čoralić na temelju izvorne građe iz Mletačkoga državnog arhiva razmatra udio iseljenih Hrvata u mletačkim obrtničkim i trgovačkim udrugama. Petar Korunić u članku *Osnovice građanskog društva u Hrvatskoj za revolucije 1848-49. godine* raspravlja o temeljnim vrijednostima građanskog društva u Hrvatskoj – poput građanske slobode, liberalnih i demokratskih načela, višestranačkog sustava itd. U članku *Elementi kozmopolitizma u Puli između 1850. i 1918. godine* Igor Duda govori o čimbenicima koji su Pulu u navedenom razdoblju činili kozmopolitskim gradom (razni narodi, jezici, kulture, stranci, putnici). Mato Artuković u radu *Pregled srpske izdavačke djelatnosti u Hrvatskoj (1883.-1903.)* donosi iscrpna pregled srpske izdavačke djelatnosti (novine, književna djela, kalendari i sl.) u Hrvatskoj za režima Khuena Hedervarija. Alber Bing u članku *O američkom utjecaju u Hrvatskoj* na temelju zagrebačkoga dnevnog tiska govori o američkom utjecaju na različite segmente društvenog života u Hrvatskoj od 1929. do 1933. godine. U članku *O problemu nacionalnog sastava žandarmerije nakon sporazuma Cvetković-Maček* autor Nikica Barić na temelju izvorne građe iz Hrvatskoga državnog arhiva razmatra težnju hrvatskih političara da promijene nacionalni sastav žandarmerije u Hrvatskoj sukladno sporazumu iz 1939. Hrvoje Petrić u tekstu *Imena u Drnju od 1918-1977. godine*, koristeći se kvantitativnom analizom, razmatra osobna imena u naselju Drnje s ciljem utvrđivanja nacionalnih i modernizatorskih utjecaja na njihovo davanje.

U sekciji *Metodologija* tiskan je rad *Povijesna spoznaja i metodologija povijest u postmoderni* autorice Zdenke Janeković-Römer u kojemu se razmatra modernistička paradigma povijesti, epistemološke značajke i problemi povijesti te se predlažu nove metodološke smjernice povijesne znanosti.

U okviru sekcije *Okrugli stol o Stjepanu Radiću* objavljeno je jedanaest radova prezentiranih u Zagrebu 14. lipnja 1999. U radu *Pogledi Stjepana Radića na međunarodni položaj Hrvatske i međuna-*